

СТОЈАНКА РАДОШЕВИЋ

Кустос

Историјски музеј Србије

СРЕДСТВА ИНФОРМИСАЊА О ИЗЛОЖБИ „ОСЛОБОЂЕЊЕ, НЕЗАВИСНОСТ И УЈЕДИЊЕЊЕ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ”

У поводу 120 година независности и 80 година од уједињења Србије и Црне Горе 1878-1918-1998, Историјски музеј Србије реализовао је пројекат у оквиру кога је: припремљена свеобухватна изложба под називом „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе”; одштампана репрезентативна монографија „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе”; објављен фелтон под називом „Србија и Црна Гора од ослобођења до уједињења”; и урађена ТВ серија „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе”.

Маркетиншки приступ, који је већ успешно коришћен код изложби о Рајсу и Обреновићима, примењен је и на промоцији ове изложбе. Значајно место дато је комуникацији са штампом, односно, успостављању везе музеј – потенцијални посетилац. Студиозно и детаљно, разрађена је динамика одвијања маркетиншке презентације. Прво је, путем фелтона у *Политици*¹ и серије на ТВ, годину дана пре завршетка изложбе скренута пажња и подстакнути стручни и научни посленици, као и целокупна јавност, на важност и значај „пројекта ове изложбе”.

Фелтон под називом „Србија и Црна Гора од ослобођења до уједињења”, аутора Милића Ф. Петровића, излазио је у *Политици* у времену од 26. новембра до 7. децембра 1998. године. Кроз тринаест наставака приказани су историјски процеси у Србији и Црној Гори, Босни и Херцеговини, Војводини и Македонији од средњег века до 1918. године.

¹ Политика, од 26. новембра до 7. децембра 1998. године.

ТВ серија од девет получасовних епизода под називом „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе”, урађена је у оквиру редакције Образовно-научног програма РТ Србије. Уз учешће истакнутих научника и експерата Србије и Црне Горе и стручњака и сарадника Историјског музеја Србије, чија су излагања илустрована изворним историјским текстовима, гравирама, фрескама, књигама, архивском грађом и уметничким делима, у великој мери је остварена замисао да се тачно, целовито и прецизно фактографски прикаже генеза уједињења.

Крајем 1998. године и почетком 1999. емитовано је седам епизода, а убрзо је започела и реприза целе серије. Због НАТО агресије на Југославију прекинуто је даље емитовање.

У току 2000. године серија је репризирана у поподневним часовима, у оквиру зимског Научног програма и више пута је емитована на *YU INFO* каналу.

Полиџика је пратила емитовање серије, најављивала епизоде и њихов кратак садржај. Читав подухват Образовног програма, да прикаже пређени пут од рађања једне идеје до њене реализације – ослобођења и уједињења два државотворна средишта српског народа Србије и Црне Горе, у духовној и временској вертикали од средњег века до 1918. и Подгоричке скупштине, позитивно је оцењен.

* * *

Захваљујући овако успешној претходној најави изложба је очекивана као значајан културни догађај. Упркос бројним недаћама у току припреме, недостатка финансијских средстава и НАТО агресији, изложба је успешно завршена и отворена са годину дана закашњења, 26. новембра 1999. године, на дан када је 1918. одржана Велика скупштина српског народа у Подгорици, на којој је проглашено уједињење. Због недостатка сопственог простора, изложба је постављена у Народном музеју у Београду.

Неуобичајено за историјске изложбе, које углавном обрађују догађаје и личности, а врло ретко њихово повезивање кроз историјске процесе, на овој изложби су приказани управо историјски процеси у Србији, Црној Гори и другим српским земљама за ослобођење од турске и аустроугарске окупације крајем XVIII, у XIX и у прве две деценије XX века, затим процеси обнове две српске државе и стицање њихове државне

независности (1878) и, коначно, њихово уједињење у заједничку државу 1918. године. Ови процеси су на изложби обрађени паралелно у Србији и Црној Гори, са посебним приказом њихове међусобне сарадње и напора за ослобођење и уједињење.

У простору од више стотина метара квадратних (осам изложбених одаја), музеолошки су презентовани ослободилачки и државотворни процеси у шест целина: 1) Ослобођење и изградња Црне Горе и Србије као самосталних држава и њихова међусобна сарадња до 1875; 2) Србија и Црна Гора у решавању српског и Источног питања 1875–1878; 3) Србија и Црна Гора од стицања независности до Балканских ратова 1878–1912; 4) Србија и Црна Гора у балканским ратовима 1912–1913; 5) Пројекти и уједињење Србије и Црне Горе 1914–1918; 6) Српска православна црква од укидања Пећке патријаршије до њене обнове 1766–1919. године.

Представљено је преко 600 експоната разноврсног музејског материјала из фондова Историјског музеја Србије, Народног музеја у Београду, Војног музеја у Београду, Архива САНУ, Архива Војводине, Народног музеја у Зрењанину и других институција.

Поред фотографија и ликовних дела истакнутих уметника, као што су Урош Предић, Паја Јовановић, Милан Миловановић и многи други, дата је и архивска грађа – међу којом су публикације, штампа, уставни, уговори и војне конвенције, ратни и мировни прогласи, као и прогласи јубилеја.

У витринама су изложени највреднији и најзначајнији примерци сачуваних историјских предмета, пре свега крунидбене инсигније краља Петра I Карађорђевића, лични предмети владара, заставе и грбови обе државе, лично и типско оружје, војне и дипломатске униформе, државна и династичка одликовања, медаље и споменице, новац и друго.

Значајно место имали су и помоћни експонати – уводне тематске и предметне легенде, цитати, карте и скице, табеле, шеме и планови.

За изложбу су наменски урађени: Државни родослов Србије 1804–1918; Државни родослов Црне Горе 1697–1918. (оба родослова штампана су у форми плаката, формат 100x70 цм); Карта дипломатско-конзуларних представништава Србије у другим земљама и страних земаља у Србији до 1918; Карта дипломатско-конзуларних представништава Црне Горе у другим земљама и страних земаља у Црној Гори од 1878–1918. (обе карте штампане су у форми плаката формата 70x50 цм);

Карте ослобођења Србије и Црне Горе и других српских крајева по фазама (12). Један део ових карата по први пут је урађен у нашој земљи.

Изложбу су пратили пригодни, скромно опремљен *каталог* мањег формата од 60 страна, који је поред уводног текста садржао и попис свих каталожких јединица; *плакати* изложбе на коме су приказани застава и грбови Србије и Црне Горе; и *монографија* под називом „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе”.

* * *

Монографија „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе”, поред основног, обимног историјског текста о процесима ослобођења, независности и уједињења, како државног тако и црквеног, са преко 400 фотографија и другог илустративног материјала, садржи и краће текстове о заједничким коренима Србије и Црне Горе као факторима уједињења, о уставима и уставним актима Србије и Црне Горе, државним знамењима, новцу, наоружању, печатима, текстове о сталним сеобама из Црне Горе и других динарских крајева у Србију.

Приложена су и одговарајућа документа (у целини или у изводу) из међусобне сарадње Србије и Црне Горе, међународни уговори и конвенције Србије и Црне Горе и други изворни текстови о борби српског народа за ослобођење и стицање независности и уједињење. Ове материјале такође прате по први пут урађене одговарајуће карте, фотографије и друге илустрације.

* * *

Штампа је с великим интересовањем пратила остварење овог пројекта и обавештавала јавност о изложби, као и о изласку монографије посвећене уједињењу.

Највише новинарског простора изложби је посветила *Политика*.

Током септембра и новембра 1999. године објављено је више чланака о припреми изложбе. Писано је о концепцији, садржају, поводу изложбе и њеним ауторима.² У Тањуговом тексту под насловом „Изложба о уједињењу Србије и Црне Горе 1918.”³ истакнуто је да је акценат

² Политика, 4. септембар 1999.

³ Политика, 25. новембар 1999.

стављен на идеје и напоре за ослобођење, независност и уједињење српског народа у целини, да су за изложбу наменски урађене карте српског етничког простора по фазама ослобођења, државни родослови и карте дипломатских представништава Србије и Црне Горе. Када је реч о витринском материјалу, посебно је наглашен значај инсигнија краља Петра I Карађорђевића. Наводе се аутори, стручни консултанти изложбе, власници изложених експоната и време трајања изложбе.

У празничном четвороброју од 27–30. новембра 1999. године штампан је текст о отварању изложбе под називом „Изложба о уједињењу у Народном музеју у Београду”, са напоменом да је изложба отворена на дан уједињења 1918. године. Дати су шири изводи из излагања директора Музеја приликом отварања изложбе са нагласком да су ослобођење, независност и уједињење узвишени чиновни за народ у Србији и Црној Гори који се памте, поштују и обележавају.

Извештавајући о скупу најзначајнијих јавних и културних делатника у манастиру Острог, на коме се расправљало о духовном и политичком бићу Црне Горе, *Полиџика*⁴ је објавила интервју са господином Петровићем, директором Музеја, једним од аутора изложбе, о историјским коренима као најзначајнијем фактору уједињења Србије и Црне Горе.

Поред *Полиџике*, значајно интересовање показали су и други листови.

*Вечерње новост*и од 26. новембра 1999. године у чланку „Хроника уједињења” најављују отварање изложбе и посебно место дају помоћном музејском материјалу.

Глас јавности од 27–30. новембра 1999. године, уз фотографије краља Петра I Карађорђевића и краља Николе Петровића, доноси текст о отварању изложбе у коме се каже да су приказани историјски процеси у Србији и Црној Гори, Босни и Херцеговини, Војводини и Македонији. Представљен је материјал презентован на изложби с посебним нагласком на помоћни музејски материјал – родослове и дипломатске карте. Наводи се и време трајања изложбе.

Београдске новине у броју од 17. децембра 1999. године пишу о условима рада на изложби, разлозима померања термина отварања и о значају одлуке о уједињењу Србије и Црне Горе. Истиче се да је одлука била круна ослободилачких напора народа „једне крви, језика и тежње,

⁴ Политика, 31. јануар 2000.

једне вјере и обичаја”, што је омогућило југословенским народима преко Дрине, Саве и Дунава да се ослободе аустроугарске управе и живе у слободној држави. Закључује се да су упечатљивом и свеобухватном изложбом приказани историјски процеси у српским земљама до 1918. године. Спомиње се и изостанак Народног музеја Црне Горе са Цетиња у реализацији овог значајног пројекта.

Аутор текста објављеног у *Новој искри*,⁵ уз детаљан приказ изложбе кроз три тематска круга – ослобођење, независност и уједињење, која су садржана и у наслову, истиче и низ критичких примедби и пише да је изложба успела да покаже узајамну упућеност Србије и Црне Горе кроз историју и њихову тежњу да живе у заједничкој држави. По његовом мишљењу, уједињење је констатовано овом изложбом, али не и довољно осветљено, јер је уједињење сведено на излагање о Првом светском рату, и осећа се празнина коју би требало испунити приказивањем ситуације у Црној Гори крајем 1915. и почетком 1916, чиме би оваква изложба била комплетна.

У часопису *Војска*,⁶ у чланку под називом „Трајност узвишеног заједништва”, укратко се коментарише датум отварања изложбе, односно значај Подгоричке скупштине, наводе се изложени експонати, аутори и сарадници и истиче да је изложба изузетан пројекат и незаобилазна потврда вечне српске, духовне и сваке друге, уграђености у Европу и свет уопште.

У *Борби*,⁷ у оквиру разговора са господином Милићем Петровићем, резимирани су утисци о тек завршеној изложби, комплексности теме коју је истраживала и њеном одјеку у јавности.

Редовно је извештавано о продужавању изложбе и гостовању у другим градовима.

И овом изложбом, као и много пута до сада, готово уз свако појављивање Музеја у јавности, актуелизован је дугогодишњи проблем – смештај Историјског музеја Србије, који се без успеха решава већ скоро 40 година.

О музеју без зграде и изложбеног простора, вечитом „подстанару”, и овом приликом су написани бројни текстови. Са жаљењем се констатује што ни ова изложба као ни изложба о Обреновићима неће бити

⁵ Нова искра, бр. 59, јануар–фебруар 2000.

⁶ Војска, 10. фебруар 2000.

⁷ Борба, 8. мај 2000.

трајно доступна посетиоцима.⁸ Истиче се драгоцену помоћ на уступању простора других културних установа без чије сарадње већина подухвата Музеја не би била реализована⁹ и посебно се наглашава колегијалност и допринос Народног музеја у Београду да ова изложба угледа светлост дана.¹⁰ Констатује се да је обезбеђење простора за сталне поставке и атрактивне изложбе неопходно, али је још значајније за адекватно чување експоната вредних историјских предмета, слика и других осетљивих материјала.¹¹

Још једном је јавност алармирана са жељом да се ова значајна национална установа коначно „удоми“, збрине благо непроцењиве вредности и учини га приступачним за јавност.

Са истом пажњом и интересовањем пропраћен је излазак монографије „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе“. *Политика*¹² је у више написа најавила књигу као пројекат од трајне вредности. Истакнуто је да се ради о изузетној, свеобухватној монографији, богато илустрованој многобројним мало познатим или сасвим непознатим илустрацијама, као и низом први пут публикованих (рађених за ову прилику државних родослова, карата, табела).

*Пљеваљске новине*¹³ констатују да је књига, по мишљењу многих историчара, издавачки подвиг године из области историје.

Лист *Задужбина*¹⁴ наводи да је књига својеврсна збирка дела предака која су стална опомена и вечита обавеза.

Подгорички *Дан* у броју од 14. маја 2000. године доноси ликовне приказе свих владара Србије и Црне Горе до 1918. године, са легендама преузетим из књиге.

* * *

У маркетиншкој стратегији, користећи многостране могућности медија у циљу што бољег рекламирања изложбе, посебна пажња је посвећена сарадњи са телевизијом.

⁸ Београдске новине, 17. децембар 1999.

⁹ Борба, 8. мај 2000.

¹⁰ Нова искра, фебруар 2000.

¹¹ Борба, 8. мај 2000.

¹² Политика, 27. децембар 1999, 1. март 2000, 15. март 2000, 16. март 2000 и 22. септембар 2000.

¹³ Пљеваљске новине, 1. фебруар 2000.

¹⁴ Задужбина, март 2000.

У времену скромних економских могућности када су књига, па чак и новине за многе луксуз, телевизија је за већину људи једини извор информација.

Поред наведене серије, која је испунила и маркетиншку и едукативну функцију, са посебном пажњом се припремао трик-спот о изложби, који је урађен у сарадњи са РТ Србије.

Текст трик-спота вешто режиран, прилагођен потребама и садржини изложбе читао је спикер:

„Које куде Карађорђе”

„Стару оцазбину и народ ослободити”

Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе

Изложба Историјског музеја Србије

Дођиће и погледајте

Народни музеј у Београду, 26. 11. 1999. – 29. 02. 2000.

Спот је емитован више од 50 пута на I, II и III каналу у терминима пре информативних емисија и значајно је допринео посећености изложбе. Као што се и претпостављало, овај начин рекламирања био је најближи и најприступачнији већини публике.

* * *

Изложбу је видело преко десет хиљада посетилаца. Најбројнији су били ђаци, студенти, професори и припадници старије генерације, док је присуство средње генерације било у мањини. Интересовање су показали и страни држављани. Утисци су углавном били позитивни и можда би их могао објединити утисак који је у рубрици „Међу нама” објавила *Политика*:¹⁵

...”Оплемните своју душу... Не пропуштајте ову изванредну прилику која вам пружа и одговоре на многа питања на која ни до данас нијесмо знали одговоре...”

* * *

Ако се анализира приказ изложбе и монографије „Ослобођење, независност и уједињење Србије и Црне Горе” у средствима јавног информисања, може се закључити да су сви медији с пажњом пратили

¹⁵ Политика, 4. фебруар 2000.

пројекат и да су имали позитиван однос. Са мање или више текста приказивани су процеси ослобођења и уједињења као и други momenti из вишевековних напора да се ослободи и поново уједини српски народ и његов етнички простор. Значајно место посвећено је помоћном музејском материјалу који је припремљен за изложбу.

У актуелном политичком тренутку, када су се односи Србије и Црне Горе заоштрили, изложба је указала на упућеност једних на друге кроз историју и оправданост тежње да живе у заједничкој држави.